

RAŠYTOJOS LAZDYNŲ PELĖDOS LITERATŪRINIAM KONKURSUI

ATOSTOGŲ DŽIAZAS

Esė

Aušra LUKŠAITĖ-LAPINSKIENĖ
Joniškis

Ech, atostogos. Kas galėtų jų nelaukti? Laukia visi ko gero net labiau negu Beketo herojai savojo Godo. Laukia vaikai – jokio konclagerio, mokykla vadinamo. Laukia vyrai – meškerės valas apaugo „pelėsiais ir kerpėmis“, laukia moterys – kaip paskutinio šanso, kaip išsipildymo pilnatvės. O kas laukia, žinia, visada ko nors sulaukia. Mintis, pavirtusi nematomomis vibracijomis, nusklendžia kažkur į paslaptingas erdves, visata, kosmosu ar kitaip pavadintas. Mintis išgyvena metamorfozę. Net keletą jų. Pirmiausia tampa žodžiu, o paskui virsta kūnu, t. y. realybe, realija, nors neapčiuopiama ir nematerialia tiesiogine prasme, bet vis tik juntama.

Atostogas, kaip ir Naujuosius metus, nevalingai siejame su naujais planais, svajonių išsipildymu. Laukiame ir tikimės kažko tokio, na tokio, nerealaus. Štai tada padarysiu tą ir aną, po to dar šitą, dar vieną kitą, ir dar kažin ką. Sienas ištapetuosiu, langus nublizginsiu, spintą sutvarkysiu – galų gale bus padarytas galas šiai demokratinei anarchijai. Perskaitysiu knygas, kurių krūvelė ant stalo baigia pasiekti Babelio bokšto pavidalą. Tada tvarkingai surikiuosiu į knygų spintos lentynas: pagal ūgį, svorį, tematiką ir žanrą... Namuose įsivyras tvarka, kaip senovės Graikijos polyje, turinti savą logiką, savą hierarchiją, savo konstituciją ir savas nerašytas taisykles.

Rytų išminčiai (o pas mus jie dabar tokie pat madingi kaip ir *Manolo Blahniko* batai aukštuomenėje arba esė rašymas kūrėjų sluoksniuose) teigia, jog žmogus turi darniai sugyventi su savimi ir pasauliu. Pirminė tokio sugyvenimo sąlyga – tvarka ir švara namuose, aplinkoje, o tuomet jau galima pamąstyti ir apie vidinę tvarką. Tą mistinę, metafizinę. Tiesa, gerai jiems kalbėti apie tvarką namuose. Sėdi sau ant žemės sukryžiaučio kojas, geria penkioliktą puodelį arbatos ir klausosi vos girdimos muzikos, kurią groja lotosų žiedai. Aš kartais per savo neurotiškas mintis net traukinio dundėjimo nebegirdžiu, nors tas pralekia visai po langais, galima sakyti, kieme.

Tiesa, nuolat pastebiu (o sulaukus atostogų regėjimo aštrumas dėl kažin kokios nepaaiškinamos priežasties pagerėja), jog daiktų aplink akivaizdžiai per daug. Kojos ima kliūti už baldų kojų, matyt, niekaip nesuvokia, jog kėdė ar stalas – ne šokių partneris ir manųjų žingsnelių tikrai neseks. Mėlynės ant kojų ir rankų tampa mano pernelyg negrabaus orientavimosi apkrautoje daiktų realybėje akivaizdžiu įrodymu. Bet mes, sovietmečio generacija, prisimenanti tuščias parduotuvių lentynas, matyt, jaučiamės saugesni, kai esame apsupti daiktų, tarsi arabų šeichai savo žmonių. Kad dauguma tik geria dulkes ir kantriai erzina, kai stengiesi surasti būtent tai, ko reikia, matyt, net nebereikėtų sakyti.

Tačiau kartais tie daiktai vakaro sutemoms veržiantis pro praviras langų ertmes ima įgyti kitus pavidalus, virsta kuo tik nori – nuo zamziškojo vabalo kiauto iki Mėlynosios paukštės plunksnos. Kad ir zuikis plastikinio namelio, kurį kadaise nupirkau tik gimus dukrai, lange: jis netikėtai ima įtariai šypotis. Tiesa, vėliau pasirodė, jog tas namelis – tai muzikinė dėžutė, turinti paslaptinę rutuliuką, kurį patraukus žemyn ima skambėti Mocarto melodija. Tuomet jau mokėjau pati pasikeisti automobilio padangą, mikliai atidaryti konservų skardinės dangtelį ir vienu sakiniu

suerzinti itin reikšmingas, didžias ir, kaip joms atrodė, kitų likimus lemti ir valdyti galią turinčias personas, bet priversti tą namelį skambėti buvo ne mano sugebėjimams. Tad vaikiškas namelis Mocartą ėmė groti tik patekęs į vyro rankas.

Guodžiu save: juk ne visi apdovanoti antgamtinėmis galiomis, ne visoms pasisekė teisingai pagulti (ką šiuo pasakymu apie kai kurias reikšmingas mūsų visuomenės moteris norėjo pasakyti rašytoja Giedra Radvilavičiūtė supratau pakeitusi darbą ir mokytojo profesiją iškeitusi į valstybės tarnautojo, kuris teoriškai turi tarnauti valstybei, bet teorija su praktika tįsta viena šalia kitos, kaip vienas traukinio bėgis greta kito ir susitikti jiems neleidžia (meta)fiziniai dėsniai) ir tų antgamtinių galių įgauti. Paguodai sustiprinti prisiminiau kitas mūsų tautos moteris, tas, kurių vardai liko istorijoje, tas, kurios gyvenimo laukais ir palaukėmis keliavo meilės, tarnystės, kūrybos idėjų vedinos. Lazdynų Pelėda, Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, Šatrijos Ragana... Už kiekvieno literatūrinio slapyvardžio stovi moteris: drąsi, kūrybinga, turinti savo nuomonę, suvokianti laisvės ir tarnystės prasmę, žinanti jų kainą. Ir vietą sociume bei istorijoje užsitarnavusi savo darbu, savo idėjomis, savo kūryba. Ne garsių ir turtingų vyrų ar meilužių pavardėmis, įtaka ir pinigais. Ne jiems pagimdytais ir „padovanotais“ vaikais. Niekada nekilo net mintis kažkam dovanoti savo vaiką. Tegul ir savam vyrui, to vaiko tėvui. Ar Mocartui, kurį groja paslaptinai vaikiškame namelyje besišypsantis zuikis.

Kažkur skaičiau, jog mokslininkai nustatė, kad Mocarto kūriniai skatina kūdikių raidą. Vaikai, kūdikystėje ir net motinos išsčiose girdėję šio klasiko muziką, yra intelektualnesni, gabesni ir kitaip „esni“ už savo bendraamžius, niekad negirdėjusius jo uvertiūrų. Žinojau, jog intelektualams laukinio kapitalizmo visuomenėje gyventi nėra lengva. Todėl tuo atsakinguoju metu klausiausi Treisės Čepmen ir Luiso Armstrongo. Tai tapdavo lengvu maištu, tokiu, kuris nešaukia, negriauna, bet ištirpsta tikrovėje. Nutilus muzikai kompaktinių diskų grotuve, tikrovė vėl nusipurtydavo tramdomuosius sutemų marškinius ir primesdavo man save – viskas sugrįždavo į savo vietas, „tarsi sugėdinta ir pastatyta į vietą“.

Kad vaiko neverčiau klausytis Mocarto, kol kas nesigailiu: protinio atsilikimo ženklų nepastebiu. O džiazas, matyt, taip giliai įsivėžė kažkokiuose jos nervų užkampiuose, kad ir šiandien išgirdusi meta: „Ir vėl tos tavo fleitos“. Jai visi pučiamieji instrumentai turi tą patį pavadinimą – fleitos. Matyt, sutemose ištirpusių formų ženklas. Priežasties, kodėl vaikui atostogos kol kas asocijuojasi su vasarojimu sodyboje ir žvejyba, taip pat dar nenustačiau. Jau nebebandau net gilintis, kuris daugiau žuvies sugauna – vyras ar dukra. Galiu tik džiaugtis, nes kol kas ji gyvena vaikystės metus, tikiuosi laimingos vaikystės, kupinos „džiaugsmo, smalsumo ir energijos“. Nes kai viskas vieną dieną praeina, o P. von Cronenburg „Levandų bliuze“ sako, jog sprogsta, tuomet „atsiveria bedugnė, ant kurios krašto šokame. Saugumo jausmas pasirodo tesas iliuzija. Baimė dėl ateities apgaubia žmones lyg įkapės“. Ta baimė sukausto ir vėl tryptioji, neįstengdamas žengti žingsnio. Vėl lauki, vėl save ramini ir bandai stiprinti svyruojantį tikėjimą savimi, šalia esančiu, pasauliu. Stovi prie bedugnės krašto ir bandai įvertinti atstumą: įstengsi peršokti ar pritrūks vieno įkvėpimo, vienos pėdos, vieno grybšnio ir nugarmėsi velniop.

Nušauk, neprisimenu, kuomet pajutau atsiveriant tą bedugnę. O gal taip giliai tą momentą nukišau į pasąmonę, jog dabar nebegaliu iškrapštyti. Žinoma, kreipčiausi į psichoanalitiką, surastų jis visus slaptus įėjimus į tuos „uždraustus įeiti kambarius“. Bet kad tik nesulauktų, jog leisčiausi, kad kažkas knaisiotųsi po mano sielos patamsius tarsi po sumestą dėvėtų drabužių stirtą ir Dievo, ir velnio užmiršto bažnytkaimio turgely. Įėjimo teisę į ten turi tik draugės, kartais tokios pat stilingai pakvairšusios, o kartais banaliai liūdnos. O tiksliausias tų durų kodas – prancūziškas arba gruziniškas vynas. Vyno pasirinkimą diktuoja nuotaika ir akcijos vietiniame *supermarkete*. Pirmuoju atveju pasisėdėjimo tema susitraukia iki „*kalis, podružka*“, na o antrajam tinka viskas: nuo šiuolaikinės literatūros, naujos dailės parodos iki kai kurių *homo sapiens* arogancijos ir naujos aukos pagulti paieškų. Tuomet tikrai galima trumpam susigrąžinti tą iliuzinį saugumo jausmą, panašiai kaip „Maximoje“ susigrąžini penkiasdešimties centų monetą, paliktą daiktų spintelėje. Galėčiau ir palikti, kitas tikrai pasinaudotų. Bet savininkiškumas nugali.

Mažai teliko dalykų, sietinų su garantuotu, nuolatiniu saugumu. Ankstyvos jaunystės laikais tai buvo limonadas „Buratinas“, bandelė už 8 kapeikas bufete ir pro langus kasdien antrą valandą pralekiantis traukinys „Čaika“. O dar didesnio saugumo garantas buvo darbas Vilniuje, bendrabučio kambarėlis po kelių sostinėje praleistų metų ir galimybė grįžti į namus ta pačia „Žuvėdra“, kurios

vagonai, kaip ir priklauso jūros paukščiui, švietė žydrumu ir dundėjo klausos neturinčio mechanizmo bangų mūšą atkartojančiu ritmu. O su kuo sieti saugumą XXI amžiaus globalėjančio pasaulio žmogui? Darbą šiandien turi, ryt – nežinia. Šeima šiandien yra – rytoj gali likti tik ištuokos liudijimas stalčiuje. Protas šiandien veikia ir priklauso man – rytoj nuosavybės teises į jį gali pareikšti Alzheimeris. Siela apskritai mums yra tik trumpam paskolinta, nes palikusi mūsų kūną apsigyvens kitur: medyje, paukštyje, kirmėlėje ar fanatiško islamisto apvalkale. Paradoksalu, kuo bjauriau elgsiesi, kuo daugiau gyvenimų gausi. Ne, ne tam, kad sėtum bjaurastį aplink, o kad, nuodėmingoji, susivoktum, apgailėtum ir nuskaidrėtum.

Tačiau kol kas, kad susivoktum ir nuskaidrėtum, užtenka atostogų – to „mirksnio amžinybės dulkėse“. Moteris per šį mirksnį sugeba nuveikti daugiau darbų negu Heraklis atliko žygdarbių per visą savo mitologinį gyvenimą. Erdvės namuose padaugėja atvirkščiai proporcingai padidėjusiam šiukšlių kiekiui konteineryje. O kai visiems akivaizdžiai ima akis badyti atostogų ruošos rezultatai, ateina eilė ir katiniškam poilsiui: ramiems pašnekesiams, ajurvedinio masažo palaimai, staiga prapliupusios liūties dušui. Tuomet galiu gurkštelėti cinamonu kvepiančios arbatos, „atsigerti sulytų beržų kvapo“, peržiūrėti infliaciją patyrusių svajonių sąrašą ir paimti į rankas naują knygą. Jei būčiau prietaringa, sakyčiau – tai ženklas, kai į rankas patekęs Laodži tomelis atsiverčia būtent ties žodžiais: „Turtingas tas, kas turimu patenkintas“. Todėl, kai trinktelį šiukšliavežė, iškratydama iš konteinerio manų dienų dalis, tiksliau liekanas, likučius, belieka nusišypsoti ir D. Kajoko žodžiais mintyse padėkoti „už dieną vien tik man sutvertą“. Ir nesvarbu, ar tai atostogų, ar darbo diena, nes kiekviena diena skirta mums „būti vis labiau“.
